

ঘাই ক্ষেত্র - ষষ্ঠ
Key Domain VI

অন্তর্ভুক্তিকরণ, স্বাস্থ্য
আৰু নিৰাপত্তা

ঘাই ক্ষেত্ৰ - ষষ্ঠ Key Domain

VI

অন্তৰ্ভুক্তিকৰণ, স্বাস্থ্য আৰু নিৰাপত্তা

ঘাই ক্ষেত্ৰৰ বিষয়ে এষাৰ

‘সকলো শিশুৱে শিকিব পাৰে’— এই ধাৰণাটোৱেই হৈছে ‘শিক্ষাৰ সাৰ্বজনীনকৰণ’ৰ মূলমত্ৰ। শিক্ষাৰ অধিকাৰ আইন (RTE)এও এই ধাৰণাটোতে বিশ্বাসযোগ্যতাৰ মোহৰ মাৰি দি প্ৰতিষ্ঠা কৰিছে যে সকলো শিশুৱেই লিংগ, বৰ্ণ, আৰ্থ-সামাজিক পটভূমি ইত্যাদি নিৰ্বিশেষে শিক্ষা গ্ৰহণ কৰিব পাৰে। ইয়াৰ দ্বাৰা ইয়াকে বুজোৱা হৈছে যে বিভিন্ন পটভূমিৰ পৰা অহা শিশুক একে ধৰণৰ পঢ়াশলীয়া শিক্ষাৰ পৰিসীমাৰ ভিতৰত অন্তৰ্ভুক্ত কৰাটো প্ৰয়োজন। এই অন্তৰ্ভুক্তিকৰণে কেৱল ‘সকলোৰে অন্তৰ্ভুক্তি’কে নুবুজায়, ই সকলো শিশুৰ সম সুবিধাৰ কথাকো সূচায় আৰু তাৰ দ্বাৰা ‘সমতা নীতি’ অনুসৰণ কৰাটো নিশ্চিত হয়। ইয়াৰ বাহিৰেও সকলো শিশুক সমানে অন্তৰ্ভুক্ত কৰাটোৱে সকলো শিকাৰৰ শাৰীৰিক আৰু আৱেগিক কল্যাণ নিশ্চিত কৰিব পৰা নিৰাপদ আৰু সুস্থ বাতাবৰণৰ সৃষ্টি কৰাটো দাবী কৰে। গতিকে, এই বিষয়টোৱে বিদ্যালয়ৰ স্বাস্থ্য, পৰিষ্কাৰ-পৰিচ্ছন্নতা, শাৰীৰিক আৰু মনোস্তাত্ত্বিক দিশসমূহৰ ওপৰত আলোকপাত কৰে। ই শিক্ষক, অভিভাৱক, বৃহত্তৰ সমাজ ব্যৱস্থাৰ অংশীদাৰসকলৰ সকলোকে সামৰি এটা সৰ্বনিহিত, সৰ্বাত্মক সুস্থ পৰিবেশ গঢ়ি তোলাৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰে।

প্রতিফলিত সংকেত (Reflective prompts)

- প্রশ্ন ১ : বিদ্যালয়ে 'অন্তর্ভুক্তিকৰণ' শব্দটোৰ অৰ্থ কি বুজে ?
- প্রশ্ন ২ : বিদ্যালয়ে কিদৰে শাৰীৰিক আৰু আৰোগিক সুৰক্ষাৰ এটা পৰিৱেশ গঢ় দিয়ে ?
- প্রশ্ন ৩ : বিদ্যালয়ে সু-স্বাস্থ্য আৰু পৰিচ্ছন্নতাৰ কাৰণে কি কি পদক্ষেপ লয় ?
- প্রশ্ন ৪ : দুৰ্যোগ ব্যৱস্থাপনাৰ কাৰণে বিদ্যালয়ে কিদৰে নিজকে সাজু কৰি লয় ?
- প্রশ্ন ৫ : বিদ্যালয়ে চৌহদৰ বাহিৰত ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ সুৰক্ষা কিদৰে নিশ্চিত কৰে ?
- প্রশ্ন ৬ : দুৰ্যোগ ব্যৱস্থাপনাৰ কাৰণে বিদ্যালয়ে কিদৰে নিজকে প্ৰস্তুত কৰে ?

বাস্তৱিক তথ্য : (Factual Information)

- ১। শিক্ষাৰ্থীৰ সংখ্যা
(ক) ছাত্ৰ _____ (খ) ছাত্ৰী _____ (গ) অন্যান্য _____
- ২। বিদ্যালয়ত নামভৰ্তি কৰা বিভিন্ন সম্প্ৰদায়ৰ শিক্ষাৰ্থীৰ সংখ্যা-
(ক) অনুসূচিত জাতি _____ (খ) অনুসূচিত জনজাতি _____ (গ) আন পিছ পৰা শ্ৰেণী _____
(ঘ) দৰিদ্ৰতাৰ সীমাৰেখাৰ তলৰ/EWS _____ (ঙ) সাধাৰণ _____
(চ) বিশেষভাৱে প্ৰয়োজনসম্পন্ন শিশু _____
- ৩। (ক) বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ বিশেষভাৱে প্ৰয়োজনসম্পন্ন কিমান সংখ্যক ছাত্ৰ-ছাত্ৰীয়ে বিদ্যালয়ত নামভৰ্তি কৰিছে?

- (খ) বিভিন্ন শ্ৰেণীৰ বিশেষভাৱে প্ৰয়োজনসম্পন্ন শিশুৰ কিমান সংখ্যকে সহায় আৰু যত্নপাতি পাই আছে?

- ৪। নিম্নলিখিত বিভাগত বৃত্তি পোৱা শিক্ষাৰ্থীৰ সংখ্যা—
(ক) বিশেষভাৱে প্ৰয়োজনসম্পন্ন শিশু _____
(খ) দৰিদ্ৰতাৰ সীমাৰেখাৰ তলৰ শিশু/EWS _____ (গ) অনুসূচিত জাতি _____
(ঘ) অন্যান্য পিছপৰা জাতি _____ (ঙ) ছোৱালী _____
(চ) অনুসূচিত জনজাতি _____

- ৫। (i) বিশেষভাৱে প্ৰয়োজনসম্পন্ন শিশুৰ বাবে সমল ব্যক্তি উপলব্ধ হয়নে? হয় নহয়
- (ii) শিক্ষার্থীৰ বাবে আয়োজন কৰা কাৰ্যাৱলীৰ ক্ষেত্ৰ :
- (ক) প্ৰাথমিক সহায়
- (খ) কিশোৰ শিক্ষা/যৌন শিক্ষা
- (গ) সম্পদৰ অপব্যৱহাৰ
- (ঘ) নিৰাপত্তাৰ কৃত্ৰিম অনুশীলন
- (ঙ) পথ সুৰক্ষা/যানবাহন নিয়ন্ত্ৰণৰ নিয়মাৱলী
- ৬। জুই, ভূমিকম্প, বানপানী, ভূমিগ্ৰলন আদিৰ সময়ত আবাস খালীকৰণ প্ৰস্তুতিৰ বাবে পৰিকল্পনা আছে নেকি? আছে নাই
- ৭। যৌন আতিশায্য বা নিৰ্যাতন ৰোধৰ কাৰণে যদি সমিতি আছে তাৰ তালিকা প্ৰস্তুত কৰা।
_____
- ৮। বিদ্যালয়ে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ লগত দিহা-পৰামৰ্শ প্ৰদানৰ কাৰণে সভাৰ আয়োজন কৰে নেকি? কৰে নকৰে
- ৯। (ক) যোৱা বছৰ চিকিৎসাজনিত/স্বাস্থ্যৰ পৰীক্ষা কৰোৱা শিক্ষার্থীৰ সংখ্যা
_____
- (খ) স্বাস্থ্য পৰীক্ষাৰ বাবে অন্তৰ্ভুক্ত কৰা বিষয়ৰ তালিকা
_____
- (গ) যোৱা বছৰ বিদ্যালয়ে আয়োজন কৰা শিবিৰৰ সংখ্যা :
- (i) চিকিৎসা/স্বাস্থ্য
- (ii) হিম'গ্লবিন (HB) পৰীক্ষা শিবিৰ
- (iii) পথ সুৰক্ষা সজাগতা কাৰ্যসূচী
- (iv) স্বাস্থ্য, পৰিচ্ছন্নতা, অনাময়তাৰ সজাগতা সভা।
- (ঘ) (i) চিকিৎসা/স্বাস্থ্য শিবিৰৰ বাবে স্বাস্থ্য কৰ্মী/ডাক্তৰ কিমান বাৰ আমন্ত্ৰণ কৰা হৈছে?
_____
- (ii) কৰ্মীসকলৰ/ডাক্তৰসকলৰ বিস্তৃত বিৱৰণ দিয়া।
_____

ঘাই মাপকাঠি	বিবৰক (Descriptor)		
	স্তৰ ১	স্তৰ ২	স্তৰ ৩
অন্তৰ্ভুক্তি সংস্কৃতি	বিদ্যালয়ে এইটো সুনিশ্চিত কৰে যে জাতি, লিংগ, ভাষা, আৰ্থিক অৱস্থা, শাৰীৰিক বাধাগ্ৰস্থতা আদিৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি নামভৰ্তিৰ পৰা কোনো শিশুকে যাতে বঞ্চিত কৰা নহয়; বিভিন্ন পটভূমিৰ অভিভাৱকসকলক পতিয়ন নিয়াই যে নিয়মিতভাৱে তেওঁলোকে শিশুসকলক বিদ্যালয়লৈ পঠোৱা উচিত।	শিক্ষকসকলে জাতি, লিংগ, বিভিন্ন সামাজিক, অৰ্থনৈতিক পটভূমি ইত্যাদি নিৰ্বিশেষে ল'ৰা-ছোৱালী, অভিভাৱক, সহপাঠী আৰু আন কৰ্মীবৃন্দৰ মাজত শ্ৰেণী কাৰ্যত বা আসন ব্যৱস্থাপনা কৰাত সমতা বজায় ৰাখে; ছাত্ৰীসকল আৰু পিছ পৰা শ্ৰেণীৰ শিক্ষার্থীৰ ওপৰত অধিক মনোযোগ দিয়ে যাতে সমতা স্থাপন কৰি ৰাখিব পাৰি।	ভিন্ন মাত্ৰাৰ পাৰ্গতালি থকা আৰু ভিন্ন মূল্যবোধ প্ৰতিফলিত কৰা ভিন্ন পটভূমিৰ প্ৰয়োজনীয়তাৰ প্ৰতি বিদ্যালয়ে সঁহাৰি জনায়; শিক্ষার্থীৰ শাৰীৰিক, আবেগিক শিকন পটুতা নিৰ্বিশেষে বিভিন্ন বিষয়ত তেওঁলোকৰ অংশগ্ৰহণ সুনিশ্চিত কৰে; বিভিন্ন পটভূমিৰ অভিভাৱকসকলক বিদ্যালয় পৰিচালনা সমিতি/বিদ্যালয় পৰিচালনা আৰু বিকাশ সমিতিৰ সভা আৰু বিদ্যালয়ৰ আন কাৰ্যসূচীত অংশ গ্ৰহণ কৰাত উৎসাহ যোগায়।
বিশেষ প্ৰয়োজন সম্পন্ন শিশুৰ অন্তৰ্ভুক্তি	শিক্ষকসকল ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ দৃশ্যমান অক্ষমতাৰ বিষয়ে অৱগত আৰু সেইবোৰৰ তথ্য তেওঁলোকে ৰাখে; পুঁজি আৰু সমলৰ সুবিধা থকা কামকাজৰ বাবে সহায়ৰ হাত আগবঢ়ায় আৰু সেইবোৰ কৰি দেখুৱায়।	অক্ষম ব্যক্তিৰ বাবে থকা আইনৰ বিষয়ে বিদ্যালয় অৱগত; বিশেষ প্ৰয়োজন সম্পন্ন শিশুক চিনাক্ত কৰি সহায় কৰিবলৈ উপলব্ধ সমল ব্যক্তিৰ সহায় লয়; শিক্ষকসকলে বিশেষ সঁজুলি আৰু পাঠ্যক্ৰমিক আহিলাৰ সহায়ত তেওঁলোকৰ প্ৰয়োজনবোৰ পূৰাবলৈ উদ্যম লয়; বিশেষ প্ৰয়োজন সম্পন্ন শিশুৰ বাবে সাধাৰণ পাঠ্যক্ৰমত সামান্য সাল-সলনি কৰি লয়, যথোপযুক্ত শিকন পদ্ধতি আৰু মান নিৰূপণ পদ্ধতি ব্যৱহাৰ কৰে আৰু এইটো নিশ্চিত কৰে যে অভিভাৱকৰ লগত মিলিতভাৱে নিৰ্ণয় কৰা লক্ষ্যত উপনীত হ'ব পৰাকৈ বিশেষ প্ৰয়োজন সম্পন্ন শিশুসকলে শিকি আছে।	বিদ্যালয়ে বিশেষভাৱে প্ৰয়োজন সম্পন্ন শিশুসকলৰ চিনাক্তকৰণ আৰু আনুসংগিক সহায়ৰ বাবে সমাজ আৰু বেচৰকাৰী সংস্থাসমূহক নিয়োজিত কৰে। নিয়মিতভাৱে বিশেষভাৱে প্ৰয়োজনসম্পন্ন শিশুসকলৰ অগ্ৰগতি পৰ্যবেক্ষণ কৰে আৰু তথ্য গোটায়ে। সাধাৰণ শ্ৰেণীকোঠাত আনসকলৰ লগত বিশেষভাৱে প্ৰয়োজনসম্পন্ন শিশুক অন্তৰ্ভুক্ত কৰে; ইয়াৰ বাবে প্ৰশিক্ষণৰ দ্বাৰা শিক্ষকৰ ক্ষমতা বঢ়ায়। শিক্ষকে তেওঁলোকৰ সন্মুখত বিশেষভাৱে প্ৰয়োজনসম্পন্ন থকা মানুহৰ সাফল্যৰ উৎসাহজনক কাহিনী বৰ্ণনা কৰে।

ঘাই মাপকাঠি	বিবৰক (Descriptor)		
	স্তৰ ১	স্তৰ ২	স্তৰ ৩
শাৰীৰিক নিৰাপত্তা	<p>বিদ্যালয়ে পথ সুৰক্ষা নীতি আৰু বিদ্যালয় গৃহৰ নিৰাপত্তাৰ কথা সম্বলিত প্ৰচলিত আইন অনুসাৰে থাকিবলগীয়া বিদ্যালয় সুৰক্ষাৰ ব্যৱস্থাসমূহৰ অৱস্থিতিৰ তদাৰক কৰে; বৰ্তমানে থকা আৰু নিৰ্মীয়মাণ বিদ্যালয় গৃহৰ সুৰক্ষা ব্যৱস্থা নিশ্চিত কৰিবলৈ ব্যৱস্থা গ্ৰহণ কৰে; বিদ্যালয় গৃহ আৰু ইয়াৰ চৌপাশৰ প্ৰয়োজনীয় নিৰাপত্তাৰ ব্যৱস্থা নিশ্চিত কৰে; নিৰাপত্তা সম্পৰ্কীয় সামগ্ৰীসমূহৰ তালিকা আঁৰি ৰখা হয়, যেনে- জৰুৰীকালীন প্ৰস্থানৰ সুবিধা, জৰুৰীকালীন সংযোগী নম্বৰ, প্ৰাথমিক চিকিৎসাৰ টোপোলা, অগ্নি নিৰ্বাপক ব্যৱস্থা, ইত্যাদি।</p>	<p>বিদ্যালয়ে সুৰক্ষিত ভঁৰালৰ প্ৰতি আৰু ৰাফ্ফনি ঘৰ আৰু পৰীক্ষাগাৰত ব্যৱহৃত বিপদজনক সামগ্ৰীৰ সুৰক্ষিত ব্যৱহাৰৰ প্ৰতি মনোযোগ দিয়ে; সাক্ষাতকাৰীৰ প্ৰৱেশ আৰু প্ৰস্থানৰ ওপৰত নজৰ ৰাখে; বাধ্যতামূলক সুৰক্ষাৰ অনুশীলন কৰে, জৰুৰীকালীন অৱস্থাৰ সৈতে মোকাবিলা কৰিব পৰাকৈ স্থানীয় সংস্থাৰ সহায় লয়; বিষাক্ত জন্তু, সৰীসৃপ আৰু গৰাকীবিহীন কুকুৰৰ পৰা শিক্ষা গৃহটো ৰক্ষা কৰিবলৈ ব্যৱস্থা লয়; সুৰক্ষাৰ লগত জড়িত কাম কাজৰ বাবে বিশেষ সংস্থাৰ ওপৰত দায়িত্ব অপৰ্ণ কৰে; দুৰ্ঘটনা প্ৰৱণ ঠাইবোৰ চিনাক্ত কৰে আৰু বিদ্যালয়খনক দুৰ্ঘটনাৰ পৰা ৰক্ষা কৰিবলৈ দায়িত্বত থকা সংস্থাসমূহে ফলক আঁৰিছে নে নাই তাক সুনিশ্চিত কৰে; চৰম ব্যস্ততাৰ সময়খিনিত যানবাহন নিয়ন্ত্ৰক ব্যক্তিৰ উপস্থিতি নিশ্চিত কৰে, যাতে দুৰ্ঘটনা প্ৰৱণ ঠাই আৰু প্ৰয়োজনীয় সময়ত তেওঁলোক উপস্থিত থাকে।</p>	<p>বিদ্যালয়ে সকলোৰে মাজত বিদ্যালয় গৃহৰ দুৰ্যোগ ব্যৱস্থাপনা অনুশীলনৰ প্ৰতি সজাগতা সৃষ্টি কৰে, এটা সংগঠিত জৰুৰীকালীন সঁহাৰিৰ পৰিকল্পনা কৰে, য'ত যোগাযোগৰ ৰীতি আৰু ব্যৱস্থাপনা, যেনে- যোগাযোগ ৰক্ষা কৰা, শিক্ষা গৃহটো বিষাক্ত জন্তু আদিৰ পৰা ভয় মুক্ত কৰা ইত্যাদি অন্তৰ্ভুক্ত থাকে। এনেধৰণৰ পৰিকল্পনাৰ পুনৰীক্ষণ কৰা, প্ৰশিক্ষণ, আলোচনাচক্ৰ, কৰ্মশালা আদি অনুষ্ঠিত কৰি বিদ্যালয়ে শিক্ষাৰ্থীসকলক নিৰাপত্তা আৰু সাৱধানতাৰ বিষয়ে জনাবলৈ চেষ্টা কৰে; শিক্ষণ-শিকনৰ লগত সজাগতা কাৰ্যসূচী আৰু নিৰাপত্তা অনুশীলন অন্তৰ্ভুক্ত কৰে; পৰিবহণ ব্যৱস্থাটো শিক্ষাৰ্থীৰ বাবে নিৰাপদ হোৱাটো নিশ্চিত কৰে; যানবাহন নিয়ন্ত্ৰণ সজাগতা অনুষ্ঠানসমূহতো অংশগ্ৰহণ কৰে।</p>

মাপকাঠি	বিবৰক (Descriptor)		
	স্তৰ ১	স্তৰ ২	স্তৰ ৩
মনস্তাত্ত্বিক সুৰক্ষা	<p>শিশুৰ শোষণ আৰু নিৰ্যাতন নীতিৰ বিষয়ে বিদ্যালয় সজাগ; শাৰীৰিক শাস্তি আৰু শাস্তিক গালি/তিৰস্কৰ অনুমতি নিদিয়।</p>	<p>যৌন, শাৰীৰিক নিৰ্যাতনৰ লক্ষণসমূহ চিনাক্ত কৰিব পৰাকৈ বিদ্যালয়ৰ কৰ্মচাৰীসকলৰ প্ৰশিক্ষিত কৰে। “শুদ্ধ স্পৰ্শ” আৰু অশুদ্ধ স্পৰ্শৰ মাজত পাৰ্থক্য বুজিব পৰাকৈ বিদ্যালয়ে ছাত্ৰ-ছাত্ৰীৰ মাজত সজাগতা সৃষ্টি কৰে। ডিজিটেল বা ডিজিটেল নোহোৱা শিকন সামগ্ৰীৰ পৰা চাব বা পঢ়িব লগা বিষয়বোৰ শিক্ষক কৰ্মচাৰীয়ে চালি জাৰি চায়।</p> <p>কোনো শিশু যাতে অকলশৰীয়াকৈ অথবা আন্ধাৰ ঠাইত নাথাকে তাক নিশ্চিত কৰে; লগতে এইটো নিশ্চিত কৰে যে অতিৰিক্ত কামৰ বোজাৰ কাৰণে শিশুৰ ওপৰত যাতে কোনো বিৰূপ মানসিক প্ৰভাৱ নপৰে।</p> <p>শিশু আৰু অভিভাৱকৰ অভিযোগ ভালদৰে জানিবলৈ এটা প্ৰক্ৰিয়া আছে আৰু বিদ্যালয়ত কৰ্মৰত সকলো প্ৰাপ্তবয়স্কৰ পটভূমিৰ পৰীক্ষা কৰা হয়।</p>	<p>বিদ্যালয়ে এটা সুসংগঠিত পদ্ধতি অৱলম্বন কৰে যিয়ে সকলো শিশুৰ আবেগিক সুৰক্ষাক নিশ্চিত কৰে। আবেগিক সুৰক্ষা বুলিলে কথোপকথন আৰু আলোচনাৰ জৰিয়তে সজাগতা সৃষ্টি আৰু শিশুক শোষণ, যৌন শিক্ষা আৰু কৈশোৰ শিক্ষা আদিৰ বিষয়ে পৰামৰ্শ প্ৰদান আৰু পাৰস্পৰিক আলোচনাৰ জৰিয়তে সজাগতা সৃষ্টিৰ কথা কৈ বুজায়। লগতে বিদ্যালয়ে আবেগিক নিৰাপত্তা সম্পৰ্কে থকা ৰাষ্ট্ৰীয় নীতিৰ নিয়মিতভাৱে পুনৰীক্ষণ কৰে; শিশু আৰু অভিভাৱকৰ লগত কথা পাতি পাঠ্যক্ৰম সম্বন্ধীয় বোজা আৰু শ্ৰেণী কোঠাৰ কামৰ হেচাৰ পৰা হোৱা অশান্তিৰ পৰা শিশুক মুক্ত কৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰে। বিদ্যালয়ে শিশুক প্ৰতিকূল পৰিস্থিতিৰ সৈতে মুখামুখি হ'বলৈ শিকায় আৰু পূৰ্ণ বয়সৰ গোটৰ বাবে নিয়মীয়াভাৱে বৃত্তি বা নিয়োগ সম্পৰ্কীয় দিহা পৰামৰ্শ দানৰ ব্যৱস্থা কৰে।</p>

ঘাই মাপকাঠি	বিবৰক (Descriptor)		
	স্তৰ ১	স্তৰ ২	স্তৰ ৩
স্বাস্থ্য আৰু পৰিষ্কাৰ পৰিচ্ছন্নতা	বিদ্যালয়ে মাজে সময়ে ইয়াৰ চৌহদৰ চাফ-চিকুণতা আৰু স্বচ্ছতাৰ লগতে শিশুৰ ব্যক্তিগত পৰিচ্ছন্নতাৰ পৰীক্ষা কৰে। আৱৰ্জনা পেলাবলৈ জাৰৰ পেলোৱা বাকচ দিয়ে। সকলো শিশুৰ উচ্চতা আৰু ওজনৰ মাপৰ তথ্য/নথি ৰাখে।	বিদ্যালয়ৰ স্বাস্থ্য, পৰিচ্ছন্নতা, স্বচ্ছতাৰ ওপৰত এটা নীতি আছে। বিদ্যালয়ে চাফ-চিকুণতা আৰু স্বচ্ছতাৰ সা-সুবিধাবোৰ নিশ্চিত কৰে; নিয়মিত পৰীক্ষা আৰু প্ৰচেষ্টাৰ জৰিয়তে মধ্যাহ্ন ভোজনৰ মান আৰু শিশুৰ ব্যক্তিগত পৰিষ্কাৰ স্বচ্ছতা নিশ্চিত কৰে। জাৰৰ নিষ্কাশণৰ বাবে সঠিক ব্যৱস্থা লয় আৰু সজাগতা গঢ়াৰ কাৰ্যসূচী অনুষ্ঠিত কৰে। শিশুৰ স্বাস্থ্যৰ বুজ লবলৈ শিশুৰ শ্ৰীবৃদ্ধিৰ তালিকা যুগুত কৰে আৰু প্ৰাথমিক স্বাস্থ্য পৰীক্ষাৰ সুবিধা প্ৰদান কৰে (দাঁত আৰু চকু পৰীক্ষাও অন্তৰ্ভুক্ত)।	শিশুৰ ব্যক্তিগত পৰিচ্ছন্নতা, বিদ্যালয়ৰ ছাফ-চিকুণতা আৰু স্বচ্ছতাৰ স্থিতি বিদ্যালয় আৰু বিদ্যালয় পৰিচালনা সমিতিয়ে যুটীয়াভাৱে নিৰীক্ষণ কৰে। পিতৃ-মাতৃ/ অভিভাৱকৰ বাবে স্বাস্থ্য, পৰিচ্ছন্নতা আৰু স্বচ্ছতাৰ ওপৰত দিশ নিৰ্ণায়ক সভা/কৰ্মশালাৰ আয়োজন কৰে আৰু তালৈ স্বাস্থ্য কৰ্মী (ডাক্তৰ)ক মাতে। বিদ্যালয়ৰ নিৰীক্ষণ কৰা বিভিন্ন স্বাস্থ্য সম্পৰ্কীয় সমস্যাৰ ওপৰত অভিভাৱকক উপদেশ দিয়ে। শোষণৰ বলি হোৱা শিশুৰ বাবে বৃত্তিধাৰী চিকিৎসকৰ পৰামৰ্শৰ ব্যৱস্থা কৰে।

প্ৰমাণৰ উৎস

Sources of Evidence

<p>প্ৰাসংগিক প্ৰমাণ পূৰ্ব নিৰ্ধাৰিত মান/ উপদেশমূলক উক্তি/পঞ্জীয়ন/ চৰকাৰী আদেশ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ RMSA Framework, Chapter-IV (pp. 22-28), VI (pp. 42-47) (http://mhrd.gov.in/sites/upload_files/mhrd/files/upload_document/Framework_Final_RMSA_3.pdf) ➤ SSA, Framework, Chapter-III (pp. 23-53) (http://mhrd.gov.in/sites/upload_files/mhrd/files/upload_document/SSA-Frame-work.pdf) ➤ NCF-2005 : Chapter-IV (pp. 78-100) (http://www.ncert.nic.in/rightside/links/pdf/framework/english/nf2005.pdf) ➤ RTE Act- 2009 : Chapter-II (clause 3 at p. 3), IV (clause 17 at p. 6), VI (clause 31 at p. 9) (http://ssa.nic.in/rte-docs/free%20and%20compulsory.pdf) ➤ Swachh Bharat Swachh Vidyalaya, 2014 (pp 1-45) (http://mhrd.gov.in/sites/upload_files/mhrd/files/upload_document/Eng_Swachh-Bharat-Swachh-Vidhalaya.pdf) ➤ School Safety, National Disaster Management Division (http://www.ndmindia.nic.in/School%20Safety%20Draft_Series1.0.pdf)
<p>বিদ্যালয়ত প্ৰাপ্ত সহায়ক প্ৰমাণ</p>	<ul style="list-style-type: none"> ➤ পটভূমিৰ বিস্তৃত বিৱৰণৰ সৈতে শিশুৰ নামভৰ্তিৰ তথ্য ➤ স্বাস্থ্য, পৰিচ্ছন্নতা, অন্তৰ্ভুক্তিৰ লগত সংগতি থকা প্ৰকল্পৰ তালিকা ➤ শিক্ষকে চিনাক্ত কৰা বিশেষভাৱে প্ৰয়োজনসম্পন্ন শিশুৰ প্ৰয়োজনীয় বস্তুৰ তালিকা ➤ বিশেষভাৱে প্ৰয়োজনসম্পন্ন শিশুৰ প্ৰয়োজন থকা আৰু উপলব্ধ পাঠ্যক্ৰম সম্বন্ধীয় আহিলা, সা-সৰঞ্জামৰ তথ্য/নথি ➤ নিৰ্দিষ্ট কাম, কাৰ্যাৱলী আৰু অনুষ্ঠানৰ তালিকা য'ত বিদ্যালয়ত অভিভাৱকসকলক অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হয় ➤ বিদ্যালয়ে আঁৰি থোৱা সংবেদনশীল, স্বাস্থ্য আৰু সুৰক্ষা সম্বন্ধীয় তথ্যৰ নমুনা, যেনে- শিশু শোষণ, অসং স্পৰ্শ ইত্যাদি ➤ বিদ্যালয়ৰ জৰুৰীকালীন অৱস্থাৰ প্ৰতি সহঁৰিৰ প্ৰস্তুতি ➤ শিক্ষাৰ্থী আৰু অভিভাৱকৰ আপত্তি, অভিযোগ, দুখ-কষ্ট গ্ৰহণৰ বাবে যথোপযুক্ত ব্যৱস্থা; বিদ্যালয়ত অভিযোগ বাকচৰ উপলব্ধতা ➤ শিক্ষাৰ্থীৰ লগত কথা পাতিবলৈ পতা প্ৰতিখন সভাৰ তথ্য/নথি ➤ শিশুৰ স্বাস্থ্য পৰীক্ষাৰ তথ্য/নথি ➤ গৃহ সুৰক্ষাৰ বাবে গ্ৰহণ কৰা ব্যৱস্থাৰ তথ্য/নথি ➤ চাফ-চিকুণতা পৰীক্ষাৰ তথ্য/নথি ➤ সুৰক্ষা, স্বাস্থ্য আৰু পৰিচ্ছন্নতাৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি সজাগতা সৃষ্টিৰ বাবে আয়োজন কৰা অনুষ্ঠানৰ তথ্য/নথি।
<p>বিদ্যালয়ে কৰিবলগীয়া প্ৰমাণবোৰ</p>	<p>তলত উল্লেখিত আহিলা/পদ্ধতিৰ জৰিয়তে বিদ্যালয়ে কৰিবলগীয়া প্ৰমাণবোৰ-</p> <ul style="list-style-type: none"> ➤ স্বাস্থ্য, পৰিচ্ছন্নতা আৰু অন্তৰ্ভুক্তিৰ লগত সংগতি ৰাখি বিদ্যালয়ৰ পৰ্যবেক্ষণ ➤ সকলো শিশুৰ প্ৰয়োজন পূৰণৰ বাবে অভিভাৱক, শিক্ষাৰ্থী আৰু সমাজৰ লগত কৰা কথোপকথন

উদ্ভাবন
Innovation (s)

সঁহাৰি আধাৰক (Response Matrix)

অন্তৰ্ভুক্তি, স্বাস্থ্য আৰু নিৰাপত্তা

ঘাই মানদণ্ড	স্তৰ-১	স্তৰ-২	স্তৰ-৩
সৰ্ব-সন্নিবিষ্ট সংস্কৃতি			
বিশেষভাৱে প্ৰয়োজনসম্পন্ন শিশুৰ অন্তৰ্ভুক্তি			
শাৰীৰিক নিৰাপত্তা			
মনোস্তাত্ত্বিক নিৰাপত্তা			
স্বাস্থ্য আৰু পৰিষ্কাৰ পৰিচ্ছন্নতা			

উন্নতি সাধনৰ বাবে পৰিকল্পনা

ঘাই মাপকাঠি	স্তৰ	উন্নয়নৰ ক্ষেত্ৰ সীমা	উন্নয়নৰ ক্ষেত্ৰৰ অগ্রাধিকাৰ			প্ৰস্তাৱিত কাম	সময় সীমা সঠিক বছৰত (✓) চিন দিয়া		
			নিঃ	মঃ	উঃ		ব-১	ব-২	ব-৩
সৰ্ব-সন্নিবিষ্ট সংস্কৃতি									
বিশেষভাৱে প্ৰয়োজনসম্পন্ন থকা শিশুৰ অন্তৰ্ভুক্তি									
শাৰীৰিক নিৰাপত্তা									
মনোস্তাত্বিক নিৰাপত্তা									
স্বাস্থ্য আৰু পৰিষ্কাৰ- পৰিচ্ছন্নতা									

নিঃ - নিম্ন, মঃ - মধ্য, উঃ- উচ্চ   ব-১ = বছৰ-১   ব-২ = বছৰ-২,   ব-৩ = বছৰ-৩

